

Aylık Suriye Bülteni

Şam'da Bir Gaz Tüpü İçin Bekleme Süresi 85 Güne Yükseldi

Temmuz 2024

Özet

Bu rapor 2024 yılı Temmuz ayı içerisinde Suriye'de yaşanan en önemli siyasî ve ekonomik olaylar ile güvenlik olaylarını ele almaktadır. Siyasî düzeydeki gelişmelere bakıldığında, Esed rejimi ile bölgesel ve uluslararası normalleşme süreci Şam'a bir İtalyan büyükelçisinin atanmasına, yedi ülkenin Avrupa Birliği Konseyine “üç hayır” dan vazgeçilmesini talep eden bir “hayır mazbatası” sunmasına ve rejimin Türkiye ile yeni bir ilişki kurma isteğine sahne olmuştur. Suriye'nin kuzeybatısında, Kayseri ilinde vuku bulan olayların ardından çeşitli halk protestoları, şiddet olayları ve bazı provokatörlerin Türk güçlerine doğrudan saldırımları gibi olumsuz durumlar meydana gelmiştir. Ayrıca bölge, 2024 yılı içerisinde yaşanan rejim güçleri tarafından Halep ve İdlib kırsalında sivil mevkilere yönelik düzenlenen en büyük insansız hava aracı saldırısına tanık olmuştur. Suriye'nin doğusunda ise Uluslararası Koalisyon, İran yanlısı milislerin bölgeye yönelik saldırılarına karşı konuşlanma noktalarını güçlendirmeye çalışmaktadır. Ekonomik yönden ise Nasip geçidi kanalıyla yapılan ihracat azalmaya devam etmektedir. Ayrıca rejim tarafından izlenen yanlış ekonomi politikaları geçim sıkıntısının ve ülkeden sermaye kaçışının artmasına neden olmaktadır. YPG terör örgütü ise izlediği ekonomi politikaları nedeniyle tarım sektörüne zarar vermiştir.

Bölgesel ve Uluslararası Normalleşmenin Yerel Aktörler Üzerindeki Etkileri

Beşar Esed ile ilişkilerin normalleştirilmesi bağlamında İtalya, Şam'daki diplomatik misyonunu yeniden faaliyete geçirdiğini ve Suriye'ye bir büyükelçi atadığını açıklamıştır. Atılan bu adım, İtalya ve Avrupa Birliği üyesi altı ülkenin, AB'nin Suriye meselesine ilişkin tutumunu sınırlayan “üç hayır” dan vazgeçilmesini talep ettikleri eş zamana rastlamaktadır. Buna karşılık rejimin Dışişleri Bakanlığı, Türkiye'nin Şam ile ilişkilerinin yeniden kurulması yönündeki çağrılarına cevaben bir açıklama yayınlarak rejimin Türkiye ile “açık temeller” üzerine yeni bir ilişki kurmaya hazır olduğunu ifade etmiştir. Bu belgede yer alan en önemli

hususlar şunlardır: İlegal olarak Suriye topraklarında bulunan güçlerin geri çekilmesi, iki ülkenin güvenliğini tehdit eden “terörist gruplarla” mücadele edilmesi ve iki ülke arasındaki ilişkilerin normalleşmesinin 2011 yılı öncesine dönülmesidir.

Esed rejimi ile bölgesel ve uluslararası normalleşme ilişkileri, güvenlik boyutunun uluslararası nedenlerden dolayı farklı olmasına rağmen baskın olması veya rejimi teşvik eden gerekçelerle alternatif çözümler denenmesine rağmen sabit adımlarla ilerlemektedir. Bunun gerekçesi ise “kademeli olarak davranış değiştirme amacıyla” adıma karşılık adım ilkesine göre rejimi teşvik etmektir. Ancak normalleşme süreci, rejimin tercihine ve çıkarlarına hizmet edecek şekilde yürümektedir. İkili anlaşmalar rejime daha fazla manevra yapma imkânı tanımaktadır. Zira her bir ülke kendi çıkarlarını gözetmektedir. Ayrıca rejimin, siyasî yükümlülüklerden ve özellikle başta 2245 sayılı karar olmak üzere diğer uluslararası kararların uygulanmasından kaçınmasına yardımcı olmaktadır.

Yerel düzeye gelince Esed rejimi, gerilimi azaltma anlaşmaları uyarınca askerî operasyonların durdurulmasından, Suriye sahasına hâkim olan ve yıllarca süren çıkmazın ardından 2012 yılında yeni anayasanın kabul edilmesinden bu yana dördüncü dönem parlamento seçimlerini düzenlemiştir. Bu seçimler, Esed'in parti içindeki güç merkezlerini yeniden düzenleme, kendi pusulası ve direktifleriyle yeniden disiplin altına alması ve herhangi bir yeni siyasî gücün ortaya çıkmasını engelleme çabalarını göstermektedir. Rejimin seçimlerin yapılması konusundaki ısrarının altında “uluslararası komplo ve baskılara rağmen kararlılık ve zafer” imajı ihraç etmenin yanı sıra, seçim yoluyla halk nezdindeki meşruiyetini arttırdığını iddia ederek siyasî bir çözümden kaçınmak arzusu da yatmaktadır. Batılı ülkeler ise Suriye'deki ortamın seçimlerin yapılmasına elverişli olmadığını düşünmektedir. Resmî muhalefet organları, mevcut konseyin aksine halkın tüm kesimini temsil eden uluslararası kararlara dayanan demokratik bir seçimin yapılmasını talep etmiştir. Ayrıca bu göstermelik seçimlerin reddedilmesi için halk ve medya kampanyaları başlatılmıştır.

Suriye'nin kuzeydoğusunda, Türkiye'nin Esed rejimi ile yakınlaşma atmosferi YPG'nin endişelerini arttırmıştır. YPG bunu, kendisi için bir “varlık tehlikesi” olarak görmüş ve bu gidişatı “Suriye halkına karşı büyük bir komplo” olarak tanımlamıştır. YPG, Türkiye'nin politika değişikliğinin taktiksel değil stratejik olduğunu düşünmektedir. Aynı zamanda bu yakınlaşmanın mevcut seçeneklerini azaltacağını ve kendisini ağır sorunlarla karşı karşıya bırakacağını farkındadır. Özellikle de bunun başarılı olması halinde rejimle arasında gelecekte

varılacak herhangi bir anlaşmanın yolunu keseceğini düşünmektedir. “Suriye Demokratik Güçleri” sözde Genel Komutanı Mazlum Abdi'nin Suriye krizinin şiddet, savaş ve kavga yoluyla çözülemeyeceğini ve yönetimin çatışmaları durdurmak ve Suriye'de siyasî bir çözüme ulaşmak için Türkiye dâhil tüm taraflarla ve güçlerle diyaloga hazır olduğunu vurgulayan açıklaması bu duruma açıklık kazandırmaktadır. Abdi, aynı zamanda diyalogun çatışmaları azaltacağını ve Suriye'de siyasî çözüme yardımcı olacağını altını çizmiştir. Örgütün kontrolü altındaki bölgelerdeki gerilimi azaltma bağlamında ise YPG yönetimi, yerel halkın, şeyhlerin ve aşiret liderlerinin talepleri doğrultusunda bir genel af kanunu çıkarmıştır. Bu kanunla af, terör suçu işlemiş yüzlerce mahkûmu kapsamış ve af tarihinden önce işlenmiş tüm suçları yok saymıştır.

Yükselen Güvenlik Gerilimi: İstikrarsızlık Göstergelerini Artıran Halk Protestoları

Suriye'nin kuzeybatı bölgeleri, Türkiye'nin Kayseri ilinde meydana gelen olaylar ve Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırıların ardından kamyonların yakılması, Türk bayraklarının indirilmesi ve çeşitli yerlerde Türk güçleriyle doğrudan saldırılar da dâhil olmak üzere kamu ve özel mülke yönelik yıkıcı eylemlere ve protestolara sahne olmuştur. Türkiye ile Esed rejimi arasında yeniden siyasî normalleşmeden söz edilmesini reddetmek protestoların fitilini ateşlemiştir. Bunlara ek olarak bu bölgelerde yaşayanları öfke ve kızgınlığa iten başka boyutlar da söz konusudur. Bunlardan bazıları; iyi yönetim konularının yıllarca ihmal edilmesi, yolsuzluğun yayılması, güvenlik kırılganlığı, sivil-güvenlik ilişkilerindeki dengesizlik ve Türkiye ile ilişkilerin niteliğine dair net sınırların olmamasıdır.

Diğer yandan İdlib bölgesi, rejim güçleri ile Heyet Tahrir El Şam (HTŞ) arasındaki çatışmaların tırmanmasına sahne olmuştur. Rejim, 2024 yılında Halep ve İdlib kırsalındaki sivil yerleşim bölgelerine yönelik saldırılarını artırmıştır. HTŞ özellikle temmuz ayı başlarında Serakib bölgesi etrafında bir takım askerî eylemler olmak üzere rejim güçlerine karşı sızma operasyonları düzenlemeye devam etmiştir.

Farklı bir düzeyde ise, çeşitli bölgelerde barış örnekleri güvenlik kırılganlığını devam ettirmektedir. Örneğin Kanakir beldesinde, rejimin asker kaçaklarını ordu birliklerine kaydetmeyi amaçlayan yeni bir güvenlik çözümünü dayatmasının ardından, çözümü reddeden halk, rejime ait bir merkeze saldırmıştır. Girişim ve beraberinde çıkan olaylar, rejim güçleri ile

yerel militanlar arasında haftalarca süren çatışmalarına neden olmuştur. Süveyda bölgesinde ise, vilayetteki halk hareketine verdiği destekle bilinen “Dağ Tugayı” grubunun komutanı Muhrij El Carmani suikasta uğramıştır. Bu suikast, rejim karşıtı gösterilerin başlangıcından bu yana vilayette meydana gelen en önemli olay olarak kabul edilmektedir. Bu olay rejimin vilayete güvenlik takviyesi yapmasından kısa bir süre sonra meydana gelmiştir. Dera bölgesine gelince, Dera kırsalındaki Casim şehrinde iki yerel grup arasındaki çatışmalar, bir grubun liderinin öldürülmesi neticesinde diğer grubun suikastın arkasında olmakla suçlanması nedeniyle on günden fazla bir süre devam etmiştir. Aynı vilayette savaşçılar, rejim güçlerinin vilayetteki çeşitli mevzilerini hedef alan çok sayıda saldırılar düzenlemiş ve yolları lastik yakarak trafiğe kapatmışlardır. Bu eylem El Sanamin bölgesinden bir ailenin Humus kırsalında Dördüncü Tümen’e bağlı bir çete tarafından kaçırılmasına tepki olarak çıkmıştır. Ancak aile mensuplarının serbest bırakılmasının ardından olaylar son bulmuştur.

Suriye İnsan Hakları Gözlemevinin verdiği bilgiye göre; YPG kontrolündeki bölgelerde güvenlik karışıklıkları, cinayetler ve aşiret çatışmaları neticesinde çoğu sivil olmak üzere toplam 60 kişi hayatını kaybetmiştir. Ayrıca yönetimin nüfuz bölgelerinde, DAESH örgütünün eylemleri devam etmiştir. Ateşli silah ya da kesici bir cisim kullanarak öldürme, patlayıcı madde ve mayın yerleştirme gibi 21 adet farklı eylem meydana gelmiştir ve bunlar altı kişinin ölümüyle sonuçlanmıştır. Diğer yandan Deyrizor kırsalındaki Koniko gaz tesisindeki ABD üssü, İranlı milislerin roket saldırısına maruz kalmıştır. ABD uçakları ise, Deyrizor kırsalında İran yanlısı milislerin nüfuz bölgelerindeki yedi köyün çevresine saldırarak karşılık vermiştir. Ayrıca bölgedeki Amerikan güçlerine kısa menzilli hava savunma sistemi de dâhil olmak üzere yeni askerî takviyeler ulaşmıştır. Uluslararası Koalisyon, karşı kıyıdaکی aşiret kuvvetlerine yönelik saldırılarının sıklaşması ve ABD'nin bölgedeki varlığına karşı İran tarafından gerçekleştirilen tehdidin artmasından duyulan korku nedeniyle bölgeyi izlemek ve güvenlik durumunu kontrol etmek için Deyrizor kırsalının doğusunda Fırat nehri boyunca gözlem kuleleri kurmaya başlamıştır.

Suriye Ekonomisi Krizler Sarmalında: Azalan İhracat ve Artan Yaşam Yüğü

Suriye'nin Nasip geçidi üzerinden Ürdün'e yapılan meyve ve sebze ihracatı 2024 temmuz ayı içerisinde önemli ölçüde azalmaya devam etmiştir. Bunun nedeni ise Ürdün tarafının, rejimin söz konusu kamyonları uyuşturucu kaçakçılığı için kullandığı yönündeki haberlerin gelmesi

üzerine giriş çıkışları engellemesidir. Bu da Ürdün'ü geçidin altyapısını iyileştirmeye, ekipmanlarını modernize etmeye ve Suriye'den gelen kamyonların geçişinde sert koşullar uygulamasına itmiştir. Atılan bu adım Suriyeli çiftçi ve tüccarların sınırdaki uzun bekleyişleri sırasında mallarının zarar görmesine ve önemli kayıplara uğramasına neden olmaktadır. Alınan bu önlemler Suriye'nin yurt dışına yaptığı ihracatın azalmasına yol açarak ekonomiyi olumsuz etkilemektedir. Uyuşturucuların toprakları üzerinden Körfez ülkelerine kaçırılmaya devam etmesi halinde Ürdün ile Suriye ilişkilerinde gerginlik yaşanmaya devam edilmesi muhtemeldir.

Suriye'de yaşanan ekonomik buhran ve rejimin yatırım ortamını geliştirmekten aciz kalmasına gelince rakamlar, bu yılın ilk çeyreğinde Suriye'de kayıtlı şirket sayısının bir önceki yılın aynı dönemine göre %44 azaldığına işaret etmektedir. Bunun yanı sıra kötüleşen ekonomik durumun artması ve çıkarılan iktisadi engeller neticesinde sermaye göçü devam etmektedir. Şam Ticaret Odasında kayıtlı tüccar sayısı sadece bir yıl içinde 9890'dan 8200'e düşmüştür. Diğer yandan sosyal sigortaya zorunlu kayıttan önceki iştirak sayısı 17 bin tüccar olduğu bilinmektedir. Bu düşüş; başta enerji yükü ve uygulanan vergiler, yüksek fiyatlarıyla ticari işler için temel malzemelerin bulunmasındaki zorluk, Suriye ürününün düşük rekabet gücü, yüksek iş maliyeti, birçok tüccarı Şam Ticaret Odasına kaydolmaya iten hükümet tarafından uygulanan baskı ve ticari işlerde sürekli zorluk çıkarılması gibi nedenlere bağlıdır. Bu durum birçok işletmenin başka ülkelere taşınmasına neden olmuştur.

Rejim bölgelerinde yaşanan hayat pahalılığına bakıldığında, Kasiyon endeksine göre beş kişilik bir ailenin geçim maliyeti temmuz ayı başında 13 milyon Suriye lirasının üzerine çıkmıştır. Asgarî geçim maliyeti 8,1 milyon Suriye lirasına ulaşmıştır. Aylık asgarî ücret ise sadece 278 bin Suriye lirasıdır. Bu miktar 2024 yılının ilk üç ayında ortalama yaşam maliyetinin sadece %2,2'sini, aynı yılın sonraki üç ayında ise sadece yüzde %2,1'ini karşılamaktadır. Düşük ücretler ile artan hayat pahalılığı arasındaki bu uçurum, yoksulluğun artmasına ve nüfusun giderek açlık sınırının altına düşmesine neden olacaktır. Ayrıca vatandaşların satın alma gücünün düşmesi ekonomik durgunluğun derinleşmesine, aileler üzerinde oluşan psikolojik etkilerin artmasına, sosyal gerilimlerin tırmanmasına ve insani krizlerin daha da çıkmaza girmesine sebebiyet verecektir.

Gaz ve elektrik gibi birçok temel hizmetin yetersizliği bağlamında, bir gaz tüpü için bekleme süresi Şam'da 85 güne, Humus'ta ise 100 güne ulaşmıştır. Bu durum karaborsa fiyatlarının 250

ila 300 bin Suriye lirasına yükselmesine yol açarak halkın sırtında ek bir külfet oluşturmuştur. Bu da nüfusun temel ihtiyaçlarını karşılama kabiliyetini azaltarak halkın rejimin politikalarına karşı hoşnutsuzluğunun artmasına neden olmaktadır. Nüfusun gaz ve diğer hizmetleri elde edebilmek için karaborsaya itimat etmesi ekonominin daha da kötüleşmesine yol açmaktadır.

Rejimin müttefikleriyle yaptığı ekonomik anlaşmalara bakıldığında, Suriye'nin Halep'teki batarya ve sıvı gaz şirketi, Rus “Bogra Construction” şirketiyle bir mutabakat zaptı imzalamıştır. Anlaşmanın içeriğine göre Rus şirketi, entegre şirket için fabrika kurulumu, teçhizatının tedariki ve montaj işlerini yapmakla yükümlüdür. Suriyeli şirket ile İranlı “Tavan” şirketi arasında 41 milyon dolarlık sözleşme imzalanmıştır. Ancak sözleşmeye uygun olarak işe başlanamaması, İran'ın Suriye'deki yatırımlarının kırılğan olmasına ve İran'ın girdiği sektörlerde Rus yatırımcılarla rekabet ettiğine işaret etmektedir.

Arap ülkeleriyle normalleşmeye başlayan ilişkilerin yansımalarına bakıldığında, Suriye Havayollarının Suudi Arabistan'a ilk uçuşu, Suudi Arabistan Krallığının iki ülke arasındaki uçuşları yeniden başlatmayı kabul etmesinden bir yıl sonra gerçekleşmiştir. Bu adım, iki ülke arasında daha fazla işbirliği yolunun açılmasını sağlayabilir, rejimin mali kaynaklarına olumlu yansiyabilir ve diğer ülkeleri de Suriye ile uçuşları yeniden başlatmaya teşvik edebilir.

Suriye'nin kuzey ve doğu bölgelerinde ise, YPG yazlık sebze üreticilerinin mazota ulaşmalarını engelleyerek onları karaborsadan yüksek fiyatlarla mazot almaya zorlamıştır. Bu da üretim maliyetlerinin yükselmesine neden olmuş, haliyle yerel sebze fiyatlarını önceki yıllara kıyasla %30 oranında arttırmıştır. Bu kararlar çiftçilerin kar marjlarının düşmesine neden olmakta ve böylelikle çiftçilerin tarımcılığı bırakma noktasına gelmelerine sebebiyet vermektedir. Çiftçilerin desteklenmemesi, ürünlerini karaborsada satmaya çalışmaları, artan maliyetlerin sebze ve meyve fiyatlarına yansıtılması tüketiciler üzerindeki mali yükü arttırmakta ve halk arasında yoksulluk ve muhtaçlık oranlarının yükselmesine neden olmaktadır. Ayrıca bu karar, bölgenin yönetiminde sosyalist vizyonların benimsenmesine rağmen, yönetimin planlama ve tarım sektörüne destek sağlama konusundaki ekonomi politikalarının tutarsızlığını göstermektedir.

Aynı bağlamda, YPG bölgelerinde bu sezon alınan buğday miktarı geçen yıla kıyasla yaklaşık yarı yarıya azalmıştır. Nedeni ise alım fiyatının düşük olarak belirlenmesi dolayısıyla çiftçilerin mahsullerini teslim etmekten vazgeçmeleridir. YPG sadece 766 bin ton buğday teslim

alabilmiştir. Halbuki beklentiler yaklaşık 1,5 milyon ton civarındaydı. Sübvansiyonların yokluğu ve çiftçinin karşılaştığı yüksek maliyetlere göre yerel piyasadaki düşük fiyatlar Haseke çiftçilerinin karşılaştığı zorlukları artırmıştır. Zira çiftçi ilaç ve gübreyi dolarla karaborsadan almaya zorlanmıştır. Bu da maliyetleri arttırarak yaz sezonunu kaybetmelerine neden olmuştur. Alınan buğday miktarındaki düşüş bölgedeki gıda güvenliğini doğrudan etkilemektedir. Ayrıca çiftçilerin mahsullerini teslim etme konusundaki isteksizliği, çiftçiler ile YPG arasında giderek büyüyen bir güven boşluğuna yol açmaktadır. Dolayısıyla örgütün yetersiz tarım politikaları, çiftçilerin ihtiyaçlarını karşılamadaki yetersizliği gözler önüne sermektedir.

Halep'in kuzey ve doğu kırsalında ise, Suriye kamyonlarının Türkiye ile olan sınır kapılarından mal taşıma faaliyetleri yeniden başlamıştır. Zira Kayseri vilayetinde Suriyeli mültecilerin olumsuz etkilendiği şiddet olaylarının ardından Suriye şehirlerinde yaşanan öfke ve protestolar nedeniyle Türk kamyonlarının Suriye'ye girişleri durmuştur. Kamyonların geri dönüşleri 700'den fazla Suriyeli kamyon şoförüne ve bölgede çalışan yaklaşık 500 işçiye iş imkânı yaratarak yerel ekonominin canlanmasına, iş imkânlarının artmasına, işsizlik oranlarının düşmesine ve yaşam koşullarının iyileşmesine katkıda bulunmaktadır.